

ARCHEOLOGISCHE PROSPECTIE

PROJECT: Stad Bree, verkaveling fase 1 – Bosstraat – Keyartstraat, Tongerlo – Bree

Kadastrale gegevens:

Afdeling 4, sectie A, perceelsnummers: 410F 410G 412C 417A 418F 418G 419K 420/02A
420/02B 420H 420K 423F 426S 430G 430H 430P 434B 434 D en 434 G

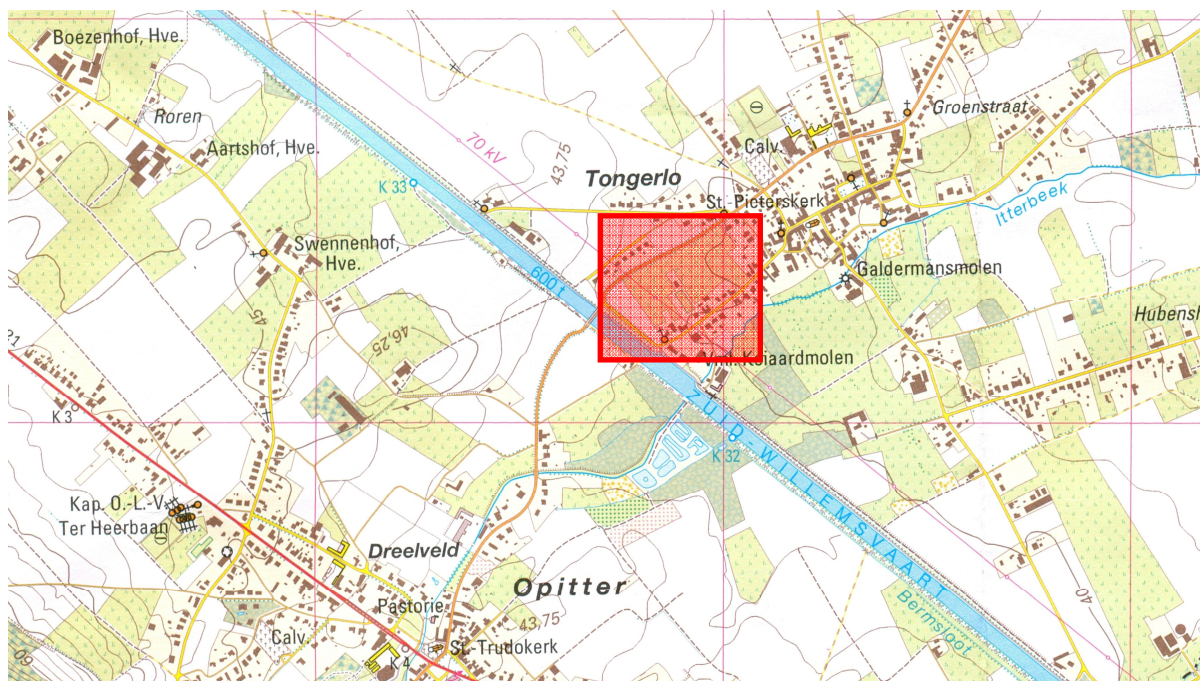
Vergunning: dossiernr 2010 / 066

Rik van de Konijnenburg
Lic. Archeologie
Grauwe Torenwal 6/00/1
B-3960 Bree

definitief verslag

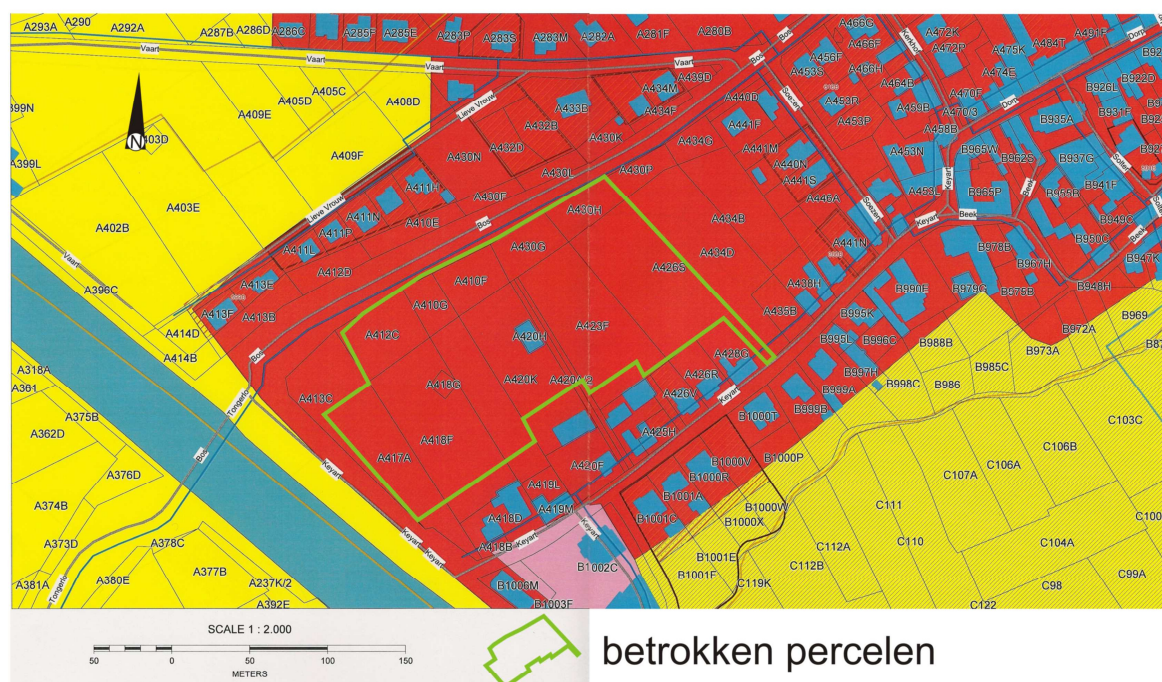
Bree, 19 augustus 2010

1: Topografische situering van het terrein: uittreksel uit de topografische kaart, uitgegeven door het NGI

2: Uittreksel uit het kadasterplan:

Uittreksel uit het kadasterplan

3: Geografische situering:

Het terrein bevindt zich in de vierhoek gelegen tussen volgende coördinaten:

Hoek Bosstraat – Keyartstraat:

OL: 5° 39' 9,49493408203117"

NB: 51° 7' 31,23847062783681"

Hoek Bosstraat - Soezenstraat

OL: 5° 39' 25,948677062988203"

NB: 51° 7' 37,20165640801155"

Hoek Soezenstraat - Keyartstraat

OL: 5° 39' 29,73381042480461"

NB: 51° 7' 33,75951835243881"

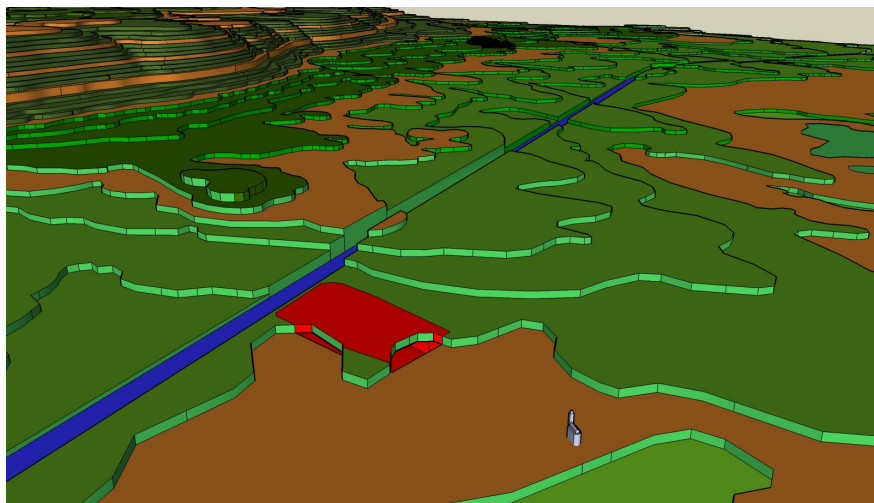
Hoek Keyartstraat – naar brug

OL: 5° 39' 15,67474365234367"

NB: 51° 7' 27,262894632325462"

Het terrein is gelegen parallel aan de linkeroever van de Itterbeek die op een 100 tal meter ten zuiden van het terrein loopt. Het terrein is licht dalend naar oostelijke richting. De hoogtes zoals af te lezen op de topografische kaart en ingemeten op het inplantingsplan verkaveling fase 1, gaan van 41 m TAW aan de zijde van de Zuid-Willemsvaart (noord) naar 40 m TAW aan de Soezenstraat (oost).

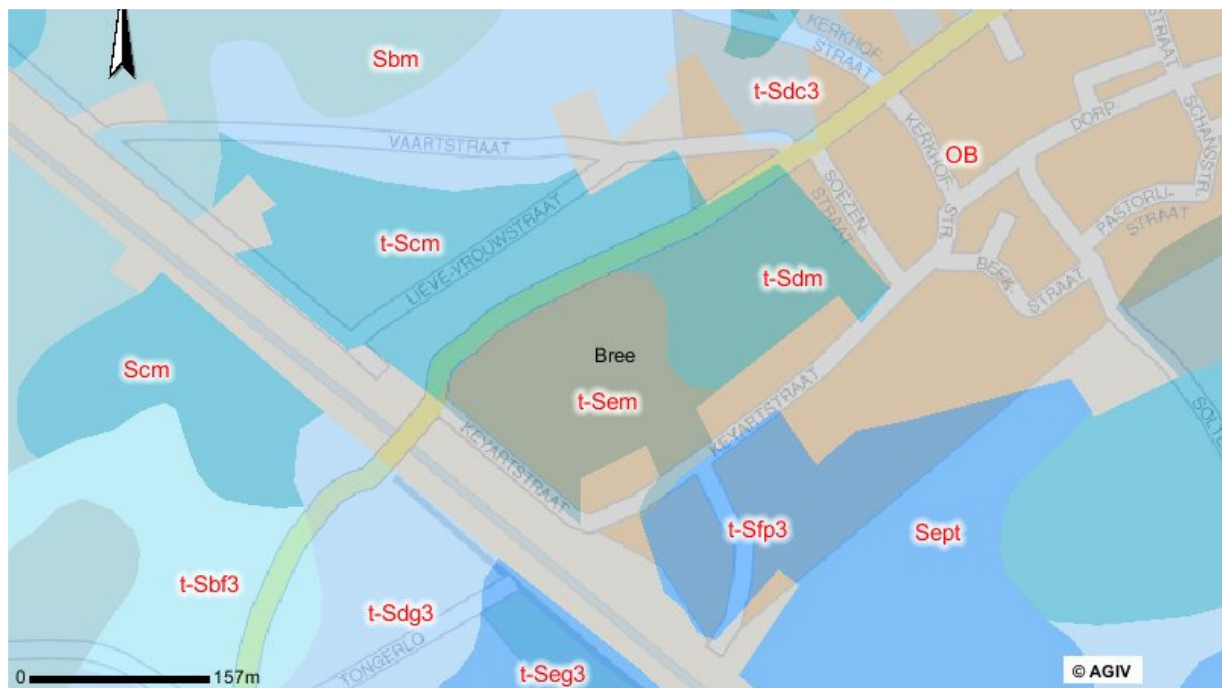
Het gebied is gesitueerd in de 'Noord-Limburgse Kempen'. De Noord-Limburgse kempen is gesitueerd ten noorden van Leopoldsborg-Bree-Neeroeteren en is gekenmerkt door slecht gedraineerde gronden gevormd in licht lemige zanden rustend op grove fluviatiele zanden. Omwille van de grote permeabiliteit van de ondergrond is de vochtigheid van de bodem rechtstreeks functie van de relatieve hoogteligging van de verschillende reliëfelementen onderling. Zo zijn er drogere gebieden (bijv. Lommel); variërend tot moerassige landschappen (bijv. Vlakte van Bocholt)¹.

Hoogteschets (hoogtes zijn overdreven tov de lengtematen) Centraal (rood) het te onderzoeken terrein, rechts de kerk van Tongerlo, links de Zuid-Willemsvaart en verderop de steilrand van het Kempisch plateau. De bruine zone op de voorgrond is de 40 m TAW grens, de hoogtes verspringen per 1,25 m.

¹ E. Paulissen, J. Goossens, J. Molemans en J. Theuwissen, *De begrenzing van de Kempen* (Mededelingen van de Vereniging voor Limburgse Dialect- en Naamkunde, Nr. 25). Hasselt 1983

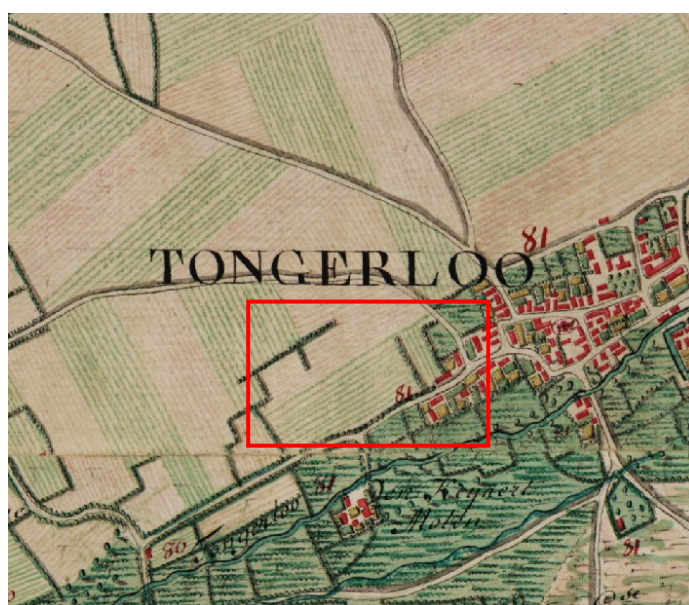
4: Bodemgesteldheid

Volgens de bodemkaart van België is het terrein in twee helften verdeeld. Centraal over het terrein loopt een noord-zuid grens tussen ten oosten t-Sdm bodem (slecht gedraineerde zand lemige diep antropogene bodem op grindsubstraat) en ten westen t-Sem bodem (zeer slecht gedraineerde zand lemige diep antropogene bodem op grindsubstraat).

5: Cartografische bronnen

5.1: Uittreksel uit de Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden – de Ferrariskaart (1771 – 1775)

situering prospectiegebied

Uiteraard ontbreekt op deze kaart de Zuid-Willemsvaart die pas tijdens het Hollands bewind gegraven werd onder koning Willem I. De graafwerken begonnen in 1823 en eindigden 3 jaar later).

Op deze kaart zijn in het te prospecteren gebied alleen enkele hagen zichtbaar die waarschijnlijk grenzen tussen de akkers vormden. Niets wijst op enige vorm van bewoning eind 18de eeuw.

5.2 Atlas der buurtwegen, 1846

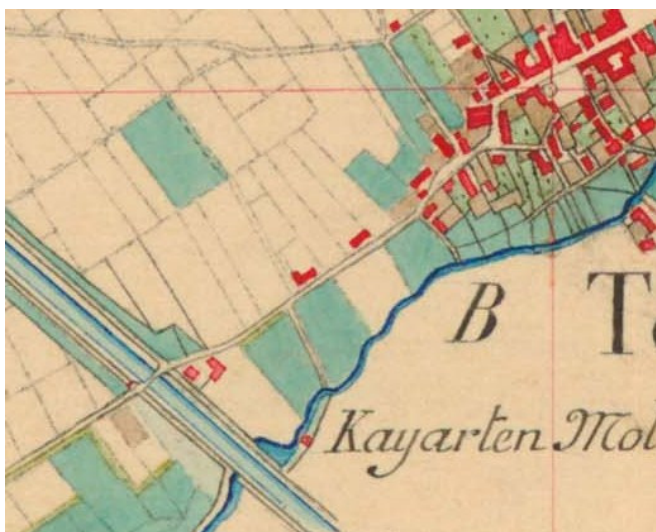

Chemin n° 2 is de huidige Keyartstraat, chemin n° 30 de huidige Soezenstraat en chemin n° 10 de huidige Lieve Vrouwstraat. De huidige brug over het kanaal en aansluitend de Bosstraat zijn pas in de 20ste eeuw aangelegd na de verbreding van de Zuid-Willemsvaart.

Chemin n° 11 is de oude Molenweg die eindigde aan de Keyartmolen; een watermolen, beschermd monument, op de Itterbeek. Deze weg werd in de jaren 1970 - 1980 afgeschaft, de gronden werden verkocht. Deze weg liep dwars (noord-zuid) over het te prospecteren

terrein en was, volgens de omwonenden, een kiezelweg die na de verkoop deels afgegraven werd, omgeploegd en ingezaaid om deel uit te maken van de weilanden.

5.3 “primitief” kadaster, 1849

Op dit plan, 3 jaar jonger dan voorgaande, is te zien dat vanuit de Keyartstraat een oversteek over het kanaal werd gemaakt. De ‘Molenweg’ is aangeduid via stippellijnen, net als de Lieve Vrouwstraat wat erop wijst dat beide wegen ‘slechts’ veldwegen waren.

5.4 Luchtfoto uit 1955 (1955-06-06_68266, Vlaamse overheid, AGIV)

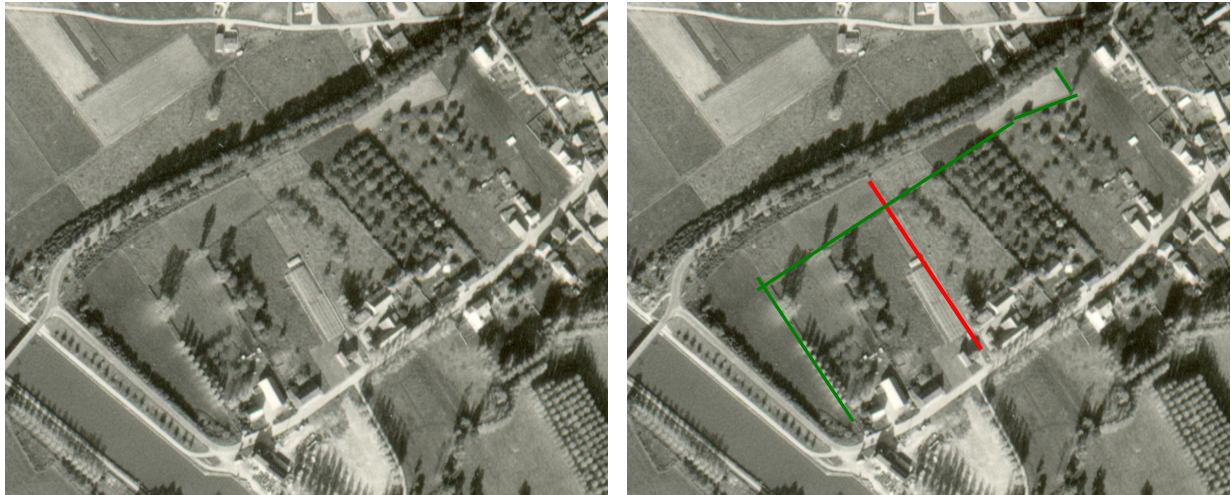

Een sprong van meer dan 100 jaar. Duidelijk zichtbaar is het doortrekken van de Bosstraat tot aan het kanaal en de brug. Bovendien zijn op het te onderzoeken

gebied de kadastrale percelen elk afzonderlijk nagenoeg allemaal zichtbaar. Het terrein is voor de helft beplant met bomen. Het tracé van de Molenweg is nog nauwelijks herkenbaar maar in 1955 was het nog een officiële weg van aan de Keyartstraat tot tegen het talud van de brug.

Op de kopie van de luchtfoto uit 1955 is het tracé van deze weg in rood aangeduid waardoor hij op de eerste foto meteen duidelijker herkenbaar wordt. Door de brug over het kanaal in het verlengde te maken van de huidige Bosstraat verloor de Molenweg elk nut; de weg liep dood tegen het talud.

5.5 luchtfoto uit 1970 (1970-10-16_73987, Vlaamse overheid, AGIV)

Op de luchtfoto uit 1970 blijken er een aantal wijzigingen gebeurd te zijn ten opzichte van 1955. De bebouwing langs de Keyartstraat is nauwelijks gewijzigd maar de achterliggende aanplantingen zijn op verschillende percelen flink uitgedund. De rode lijn op de kopie van de foto geeft het tracé van de Molenweg aan die op dat moment nog nauwelijks herkenbaar was. Het was meer een gewone perceelsgrens dan een weg. De groene lijnen geven gedeeltelijk de eigendomstoestand aan. Alles ten noorden en ten westen van de groene lijnen is eigendom van de nv De Scheepvaart, met zetel te Hasselt.

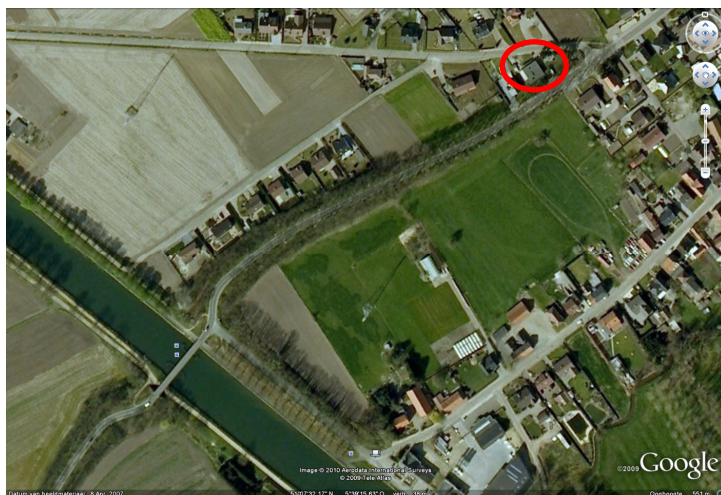
5.6 luchtfoto uit 2007 (copyright: Google earth)

De bomen zijn verdwenen en hebben plaatsgemaakt voor weiland. Centraal op het terrein staat een loods, ondertussen weer afgebroken, en de oude percelen zijn nauwelijks nog herkenbaar. De bebouwing, iets toegenomen ten opzichte van de situatie in 1970, blijft beperkt tot lintbebouwing langs de Keyartstraat. Ongeveer centraal op de foto is vooral de schaduw herkenbaar van een hoogspanningsmast. Over het terrein hangt van noordwest naar

zuidoost een 180 KV hoogspanningslijn.

6. Eerdere archeologische vondsten

Op de in rood omcirkelde plaats zou E.H. Adriaan Claassen bij het uitgraven van de kelder van dit huis, een Romeins brandgraf gevonden hebben. In 1964 stootte Raymond Philipsen bij het uitgraven van de kelder van zijn nieuwe woonst op Helleveerdel, tegenover de woning Noukens – Neyens, op een vermoedelijke afvalkuil van ongeveer 3 m diameter en een diepte van 80 cm. Naast houtskool lagen er allerlei Romeinse scherven o.a. fragmenten

van een grote en een kleine dolium, een wrijfschaal, een stuk van een terra sigillata schaal van inlands fabricaat en de voet van een kruikje met zwarte deklaag, versierd met radstempel. Helaas, een uitgebreide zoektocht naar het in de publicatie² van deze vondst vermelde aardewerk, heeft tot op heden niets opgeleverd.

Verder is er in heel de literatuur geen enkele melding van enige vondst op of in de nabijheid van het te onderzoeken terrein.

7. De prospectie

De prospectie werd aangevat op 9 maart 2010. Omdat er een misverstand was met het geven van een aanvangsbevel aan de aannemer, gegund met de opdracht tot het aanleggen van de wegenis enerzijds en gegund met de opdracht tot het graven van de prospectiesleuven anderzijds, werd besloten het tracé van de aan te leggen weg volledig te laten afgraven tot vlak onder de humuslaag; tot op de 'leesbare bodem'.

Westoost zicht op het terrein voor enige ingreep gedaan werd. Op de achtergrond de stoere kerktoeren van Tongerlo uit 1408

In plaats van heel het terrein te prospecteren doormiddel van oostwest sleuven van 1,80m breed en ca. 250 m lengte, werd nu de te voorziene wegbedding tot net onder de teelaarde

² CLAASSEN, A., *Romeinse vondsten*, Limburg, jg 44, nr 11-12, 1965, p. 282 - 284

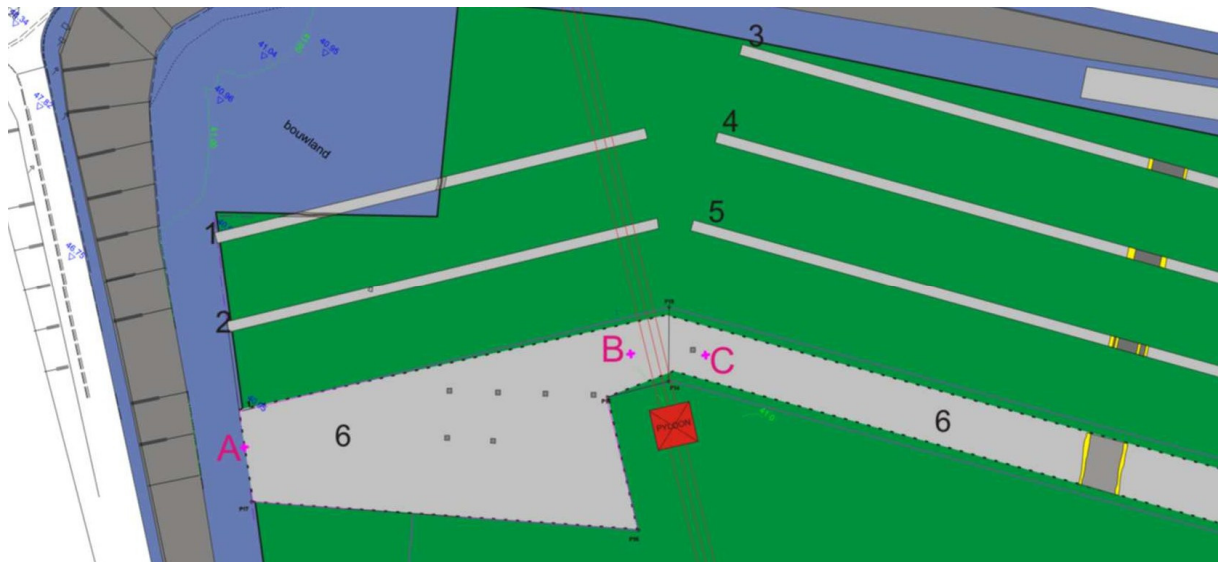
afgegraven.

In het oostelijk gedeelte (t-Sem bodem) is de grond relatief droog en blijft het grondwaterprobleem beperkt. Onder de teelaarde bevindt zich een grijsgele lemige zandbodem met relatief veel grindvermenging. Het grind is van variabele grootte. Soms duiken zware stenen op maar hierin is geen patroon terug te vinden. In het westelijk gedeelte van het terrein is de grondwaterstand zeer hoog. Onmiddellijk na het verwijderen van de teelaarde verschijnt het water en na nauwelijks één uur stond heel het centrale gedeelte van de wegbedding onder water.

Het zuidelijke deel van het terrein werd doormiddel van 4 lengtesleuven, sleuf 9 tot en met 12, onderzocht na het afwerken van de wegenis en bijhorende nutsvoorzieningen; tussen 15 en 18 augustus 2010.

7.1 Bespreking van de gevonden grondsporen per sleuf (algemeen prospectieplan, pag. 15)

7.1.1 Sleuf 01

In sleuf 01 werden twee gelijkaardige sporen aangetroffen. De ene loopt oost-west, de andere noord zuid. Het zijn relatief brede sporen, variërend van 50 tot 70 cm, grijs bruine lemige zand vulling met centraal telkens een donkerbruin spoor waarin restanten van aanplantingen. Beide sporen situeren zich op ca 50 cm onder het maaiveld. Het noordzuid gerichte spoor loop precies onder de scheiding tussen het maïsveld en het weiland. Intekening op het kadasterplan leert dat deze sporen oude perceelscheidingen zijn waar ooit een rij struiken of hagen de grens afbakenden tussen de percelen 413C en 412C.

7.1.2 Sleuf 02

In sleuf 2 tekende zich een kuil af met afgeronde hoeken, deels verdwijnend in het profiel. De vulling bestaat uit grijze zanderige leem. De grond rondom is lichter van kleur en

bevat meer grind. Deze kuil werd gecoupeerd. Het profiel toont dat het een kuil is die in één keer werd dichtgegooid. De top van de kuil sluit aan bij de teelaarde. Er zat geen enkel artefact in de vulling. De kuil is ca. 115 cm breed en ca 90 cm diep (gemeten van op het maaiveld)

7.1.3 Sleuven 3, 4 en 5

Ongeveer centraal in de sleuven 3, 4 en 5, met een vervolg in sleuf 6, de nieuwe wegbedding, tekenden zich in het verlengde van elkaar de restanten af van een oude wegzate. Het spoor loopt noord – zuid en is gemiddeld 6,20 m breed. Centraal bestaat de vulling uit donkerbruine tot grijsbruine aarde vermengd met grind. Links en rechts is dit spoor afgeboord door een

Sleuf 5 met de op de voorgrond de sporen van de weg. De sporen in sleuf 4

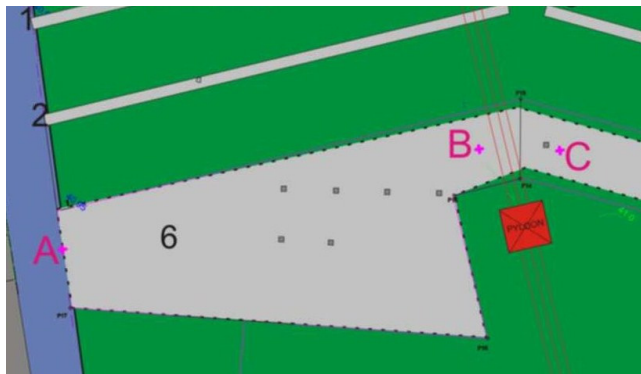
kleine greppel waarvan de vulling bestaat uit geel tot donkergeel zand sterk vermengd met grind.

Uit vergelijking met en intekening van dit spoor op oude kadasterkaarten blijkt ontegensprekelijk dat het hier gaat om restanten van de oude Molenweg.

In sleuf 4 tekende zich een rechthoekige verkleuring af met een grijsbruine lemige zandvulling. Dit is de 'kop' van het aangrenzende perceel dat intensief begroeid geweest is met diverse soorten aanplantingen. Tot voor kort stond op dit perceel ook een loods.

7.1.4 Sleuf 6, oost – west gericht deel

In de oostelijke helft, centraal in de wegbedding bevinden zich op een onderlinge afstand van ca. 8 m 6 vierkanten van 80 à 85 cm zijde. Het zijn donkergrijze vlekken waarin centraal soms een klomp kalk lag. 1 dergelijk vierkant situeert zich “buiten” de reeks ongeveer ter hoogte van de hoogspanningspyloon, vlakbij het x,y coördinatenpunt C.

Meer naar het oosten wordt de bodem zandiger en wordt het grondwater een serieus probleem. Na het weggraven van de teelaarde steeg langzaam maar zeker de waterspiegel en na verloop van tijd stond nagenoeg de hele zuidelijke helft van de sleuf blank. Ook hier, nog meer dan in het westelijk gedeelte, zeer veel grind.

In sleuf 6 in het verlengde van de sporen in de sleuven 3, 4 en 5, was het tracé herkenbaar van de oude Molenweg.

Links en rechts van de weg was een kleine greppel, nu gevuld met lichtgele tot gele zand sterk vermengd met grind. De wegzate is ca. 6 m breed en opgevuld met donkerbruine tot zwarte grond.

Op de foto herkenbaar in sleuf 6 de greppels links en rechts van de Molenweg met gele zand en grind vulling.

Dezelfde plek 1 dag later; volledig overstroomd door grondwater.

7.1.5 Sleuf 6, noord – zuid gericht gedeelte

In dit gedeelte werden drie sporen aangetroffen. Het eerste is een nagenoeg cirkelvormige verkleuring van ca. 1,20 m diameter. De omliggende grond is geel tot oranjegeel van kleur. De cirkel varieert van grijs aan de rand tot nagenoeg wit centraal. Vlak ernaast ligt een tweede spoor, een ovale verkleuring met vooral donkergrijze tot zwarte vulling. In beide sporen werden geen restanten van assen of houtskool aangetroffen

Tenslotte tekende zich aan de zijde van de Keyartstraat een smalle greppel af, ca. 60 cm breed en oost – west gericht. Uit het profiel blijkt het een greppel te zijn met een diepte van ca. 80 cm onder het maaiveld. De bodem is afgerond.

de cirkelvormige verkleuring

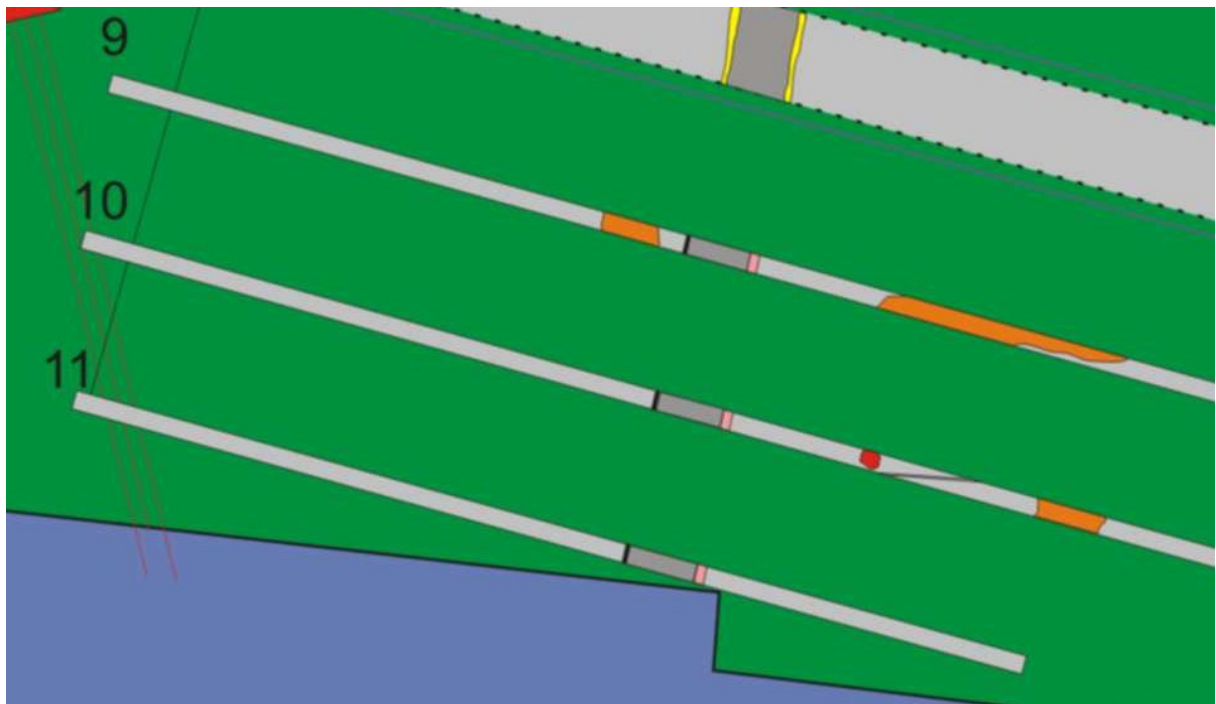
De ovale vlek

De greppel

De sleuven 9 tot en met 12 liggen ten zuiden van de wegbedding (sleuf 6)

Detailplan sporen in sleuven 9, 10 en 11:

7.1.6 Sleuf 9

Sleuf 10, zicht naar W

Sleuf 10 zicht naar O op restanten van Molenwegbedding

De bodemsporen zijn op te delen in drie verschillende bodemstructuren. In het oostelijk gedeelte tekent zich een onregelmatig oppervlak af met vooral grind (oranje ingekleurd), centraal zijn er restanten van de eerder reeds besproken wegbedding. Ten oosten wordt dit spoor hier begrensd door een diepe uitgraving waarin zich een plastic afvoerbuiss bevond (roze

ingekleurd), ten westen door een kleine greppel (zwart) waarin een elektriciteitskabel lag. Verder naar het westen tekent zich opnieuw een grindlaag af in het oppervlak (oranje ingekleurd).

7.1.7 Sleuf 10

Sleuf 10 zicht naar O met op de voorgrond de kuil met baksteenafval en in de lengterichting het greppelspoor

Detail: profiel van de greppel die nagenoeg verdween na schaving van de bodem.

Ook in deze sleuf dagzoomt het grind (oranje kleur) na het weghalen van de teelaarde. In geel leemig zand, doorgraven met mollenpijpen, tekent zich in oost-west richting, diagonaal over de sleuf een smal donkerbruin spoor af. Het blijkt een kleine, ondiepe greppel die bij het verder afschaven van de bodem nagenoeg verdween. Derhalve werd een kleine profieldoorsnede gemaakt waaruit de ondiepte van de greppel duidelijk blijkt. Vlak achter de greppel bevindt zich een grijsbruine onregelmatige vlek waarin heel wat baksteenfragmenten. Vermoedelijk een oude afvalkuil.

Tenslotte, quasi centraal in de sleuf, opnieuw de restanten van de wegbedding van de oude Molenweg, ook hier ten oosten begrensd door een oranje afvoerbuis en ten westen door een elektriciteitskabel.

7.1.8 Sleuf 11

In sleuf 11 bleven de sporen beperkt tot de restanten van de bedding van de oude Molenweg. Op de foto is duidelijk zichtbaar de greppel van de plastic afvoerbuis en onderaan de greppel met een restant van de elektriciteitskabel.

7.1.9 Sleuf 12

Geen enkel afwijkend grondspoor gevonden, noch artefacten.

8. Besluit

Het volledige terrein mag mijns inziens beschouwd worden als geprospecteerd. Het onderzoeken van dit terrein op mogelijke archeologisch interessante sporen werd en wordt ernstig bemoeilijkt door de aanwezigheid vlak onder de teelaarde van een bodemlaag met sterke bijmenging van grind; een echt grindsubstraat. Dit maakt schaven van de bodem nagenoeg onmogelijk; bij elke schaafsteek springen kiezels weg en duiken nieuwe op. Bovendien is de grondwaterstand dermate hoog dat lopen in de sleuven telkens sporen nalaat waardoor mogelijke grondsporen verstoord worden.

Uit hetgeen tot op heden gevonden werd kan niet afgeleid worden dat er ooit enige bewoning op het terrein aanwezig was. Er werden géén artefacten gevonden, geen vuurstenen werktuigen en zelfs slechts bijzonder weinig aardewerkfragmenten die dan telkens van (zeer) recente datum bleken te zijn (keukenporselein en enkele steengoedfragmentjes).

Door vergelijking met oude kadasterplannen en luchtfoto's kunnen alle gevonden grondsporen gelinkt worden aan hetzij perceelsgrenzen, het tracé van de oude Molenweg of aanplantingen van bomen en struikgewas.

9. Aanbevelingen voor de aannemer

Geen.

10. Vrijgave van het terrein

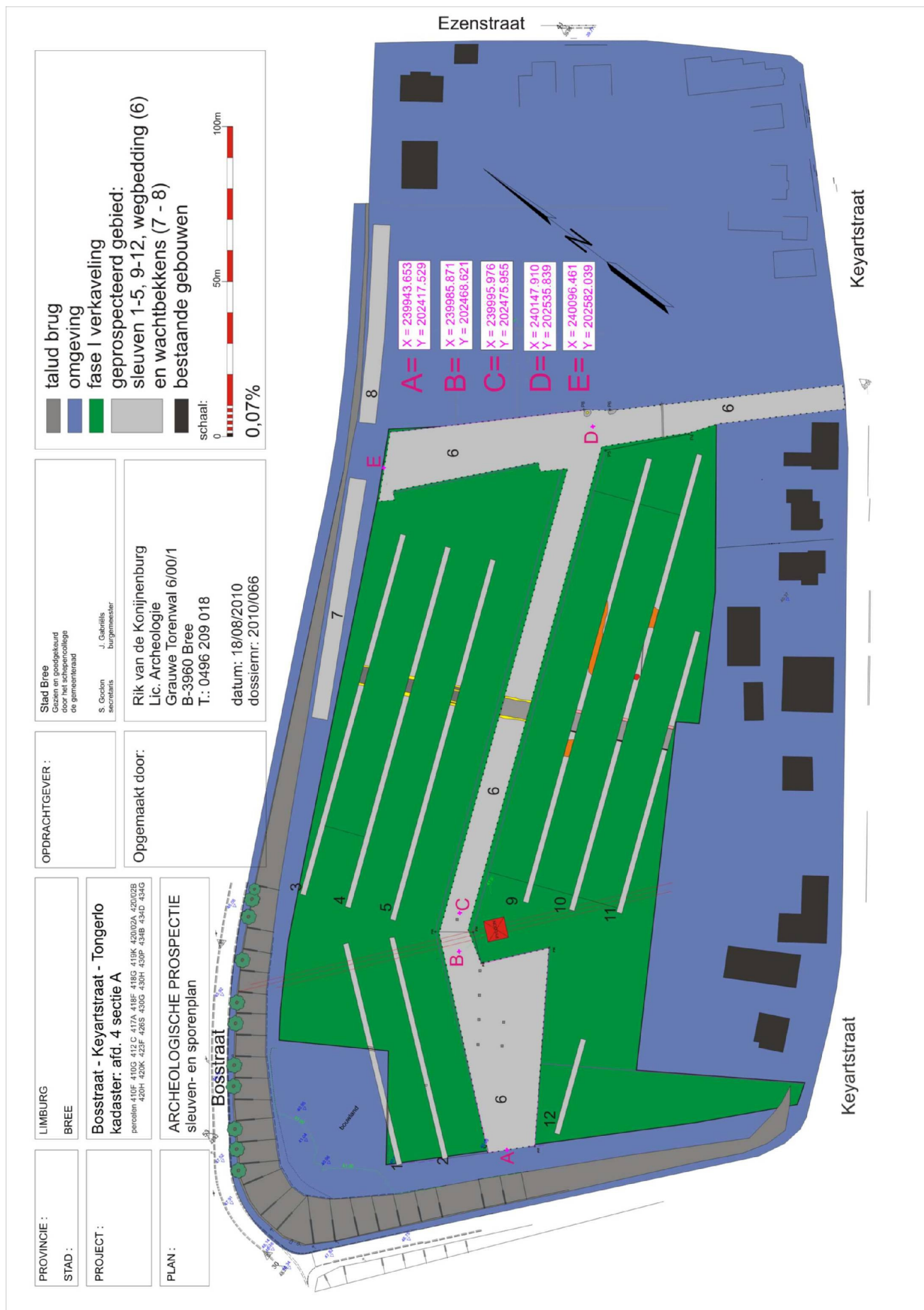
Op basis van bovenstaande gegevens vraag ik aan de administratie Ruimte en Erfgoed het gedeelte van het terrein dat onderzocht is op mogelijke archeologisch interessante sporen vrij te geven.

In het advies van de administratie Ruimte en Erfgoed wordt aanbevolen het hele te verkavelen terrein te

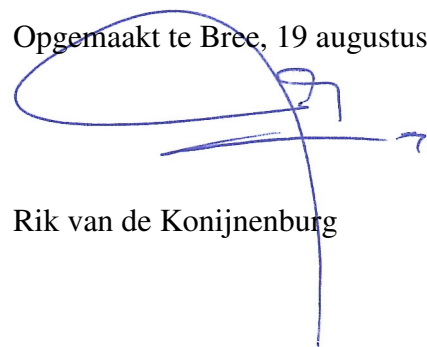
Zicht vanuit het westen op het geprospecteerde terrein.

onderzoeken bij middel van prospectiesleuven die op maximaal 15 m van elkaar liggen en het hele terrein overdekken. Hiervan werd afgeweken omwille van het misverstand betreffende het aanvangsbevel der werken. Hierdoor werd in samenspraak met de aannemer de volledige nieuwe wegbedding beschouwd als een prospectiesleuf waardoor er een eerder onregelmatig sleuvenpatroon op het prospectieplan is weergegeven. Voordeel hiervan is dat nagenoeg 1/5de van het terrein onderzocht kon worden; beduidend meer dan de voorziene 12%.

Algemeen prospectieplan:

Opgemaakt te Bree, 19 augustus 2010

A handwritten signature in blue ink, consisting of a large, sweeping loop followed by a horizontal line and a vertical line extending downwards.

Rik van de Konijnenburg